

רשמי מחשבה ביציאת מצרים

👉 שלא בעיון כל הצורך

פסח תשע"ח
בני ברק

raztagin@gmail.com

תוכן הענינים

א.....	מנין שמות השבטים בתחילת ספר שמות ושייכותו ליציאת מצרים
ג.....	זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר
ד.....	מכת בכורות בחצות הלילה ע"י הגילוי שלמעלה מן הזמן
ו.....	דרגת בני ישראל ביציאת מצרים
ז.....	גאולת מצרים והגאולה העתידה – להתאחדות ישראל והתכללותם
י.....	יציאת מצרים על ידי משה ואהרן
יג.....	'שאלה' בגאולת מצרים, בשאלת הכלים ובמצות סיפור יציאת מצרים
יד.....	יד חזקה וזרוע נטויה – הדילוג והדירוג, וענין זכירת וסיפור יצי"מ בכל דור ודור
טז.....	קריאת שיר השירים בשבת חול המועד פסח

מנין שמות השבטים בתחילת ספר שמות ושייכותו ליציאת מצרים

ענין מניית שמות השבטים בתחילת ספר שמות טעון ביאור. ועיין בפירש"י.

ומתוך עיון בדברי הגראי"ק נ"ע [שמועות ראי"ה שמות תרצ"א, שמונה קבצים ח קנז] נראה ביתר עומק, כי הנה שבעים נפש הבאים לבית יעקב מצרימה הם כנגד שבעים אומות, ומנין זה מורה על צירופם של ישראל עם אומות העולם. ואמנם ישראל אינם מצורפים לאומות כאחת מהן, אלא הם הכח המחיה את האומות כולם. כי קיום כל דבר הוא בהגדרתו, שהוא תפיסת התאחדות מרכיביו, להביאו לידי שימוש. וכן אומות העולם, בהיותם נפרדים אין להם קיום, כי אין הם מקיימים את תכלית האדם בבריאה בקיום התורה והמצוות, וישראל הם הנקודה המאחדת את האומות כולם ע"י שישאל כוללים את כל כוחות אומות העולם, והם מעלים את כל הכוחות האלו לתכליתן ולשורשן, אליו ית"ש.

ורק ע"י מהות זו של ישראל יש קיום לאומות, כי כל קיום האומות הוא בתפקידם בבריאה באופן הנפעל ע"י כחן של ישראל.

ולזו הסיבה הוצרכו ישראל לגלות לבין האומות, כדי להביא את כוחות האומות לתיקונן, הן ע"י שיכירו בכבודם של ישראל ותרום קרנם וקרן השי"ת [יעויין באורך במדבר שור דרוש כ"ה], והן להעלות מהן הניצוצות, ו"לא גלו ישראל לבין האומות אלא כדי שיתווספו עליהם גרים" [פסחים פז:].

וזה שכתבה תורה "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" [שמות א א], כי ענין 'שם' הדבר הוא הגדרתו, שהיא [כמש"נ] התאחדות מרכיביו המביאה אותו לייעודו. וע"כ ענין השמות הוא לבני ישראל שלהם בחינת ה'שם', התאחדות המרכיבים, וזה "ואלה – מוסיף על הראשונים", על השבעים נפש הנזכר בסוף ספר בראשית בפרשת ויגש, כמבואר במד"ר. כי מלבד שישראל הם כנגד אומות העולם עוד הם כחם של האומות כולם.

אמנם תכלית הענין הוא שאחר התאחדות כוחות האומות יהיו ישראל לבדם והאומות רק עבדים להם, וזה הענין שנצרכו ישראל אחר שעבוד מצרים לצאת ממנה – לגלות כבודו ית"ש לבדם, אמנם הענין הזה בגילוי שישראל לבדם הוא הגילוי שלעתיד לבוא, אמנם הכח הזה נפעל כבר ביציאת מצרים ע"י הארה מהלעת"ל. וזהו שנגאלו ישראל דווקא בשם אק"ק, שהוא ע"ש העתיד ["איהיה עמהם בצרה אחרת"], כי ביציאת מצרים נבראו מחדש [דבניסן נברא העולם וכידוע] בבחינה זו של השרשת כוחם לגלות את כבודו ית"ש לבדם, שיהיה כל קיום הבריאה על ידם בלבד.

וזה שביציאת מצרים נבראו ישראל בבחינה זו שמעל הטבע, עד שניתן הטבע בידם, שקבלו כח לקדם את החודש [וראה בספר מי באר בשם הגרמ"ש נ"ע שתכלית שעבוד מצרים היה להשריש כח לידה בישראל], כי אז נבראו בבחינה זו שהם לבדם ולא שולט עליהם הטבע שהוא מצד האומות, והוא שלט עליהם רק קודם לגאולתם כשהיה להם צירוף עם האומות, משא"כ ביציאת מצרים שהתבדלו ישראל מהאומות אזי שולטים הם על הטבע. וכפי הנראה זהו הענין שנגאלו בזכות שלא שינו את שמם לשונם ולבושם, שזה מורה על נבדלותם מהאומות.

וראה ב'קבצים מכת"ק' [ח"א פנקס ראשון ליפו עמ' קמז אות קכב]: "שעבוד מועיל גם לדבר שלא בא לעולם. על כן אע"פ שהדברים הגדולים שהם עומדים למעל מעל כל חק והגבלה בטובם העליון יבאו לעולם שיחודש הרבה, שמם חדשים וארץ חדשה, מ"מ השיעבוד ללכת באורח המביא לזה משפל ההווה חל מיסוד שם אהי"ה".

והיינו שהענין הזה בתכליתו שיבראו ישראל לבדם יהיה בשלימות לעת"ל, כשתחודש הבריאה כולה, אמנם ביציאת מצרים אז הושרש בישראל הכח לזה ע"י שנבראו עם השורש לזה שע"ז החלו "ללכת באורח המביא לזה משפל ההווה", וזה ע"י גילוי שם אק"ק [שנתגלה לפני יצי"מ] שהוא המגלה כעת את הגילוי דלעת"ל וע"כ הוא בלשון עתיד, כי הוא מורה עכשיו על העתיד.

וראה בתרגום ירושלמי עה"פ "אהיה אשר אהיה" [שמות ג יד], "דין דאמר לעלמא הוי והויה, ועתיד למימר ליה הוי והוה". וכפה"נ זהו הענין, שלעת"ל הקב"ה מחדש את עולמו, שמים חדשים וארץ חדשה, והגילוי דשם אק"ק הוא הארת הלעת"ל שאז יתגלה עצמיות ישראל [עפ"י לשון הגראי"ק בשמועה].

[וראה שמונה קבצים קובץ ח אות קנז שכתב וז"ל: "השמות של השבטים מורה להיסוד הצרופ של כנסת ישראל מצד קדושתה העצמית, ושבעים נפש הם כבר מצד צירופם של ישראל לכללות העולם". וכפה"נ הענין הוא ששמות השבטים הוא הפעלת ישראל מתוך האומות להתכנס אל תוך עצמם וע"ז לגלות לבסוף את קדושתם העצמית ע"י שם אק"ק ויל"ע].

זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר

כתיב [שמות ג טו] "ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל... זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר". נראה ש"שמי" הוא גילוי ית"ש בעליונים, מעל הבריאה, ו"זכרי" הוא גילוי בתחתונים, בבריאה עצמה, במה שנזכר ע"י ישראל. ובזה נבין הלשון המצויה בספרי הקדמונים "יתברך שמו ויתעלה זכרו", ששמו הוא למעלה, והוא מתווסף ומתברך ע"י גילוי עדי מטה, וזכרו הוא גילוי למטה ההולך ומתעלה.

והנה לשון מורה על נצחיות זמן נקראת "לעולם". ותמוה, הרי העולם הוא מקום ולא זמן. אכן הענין בזה נראה שלמעלה אצלו ית"ש הוא למעלה מן הזמן, והקיים אין לו הפסק ואין יחס לממד הזמן כלל, ושליטת הזמן היא רק בתוך הבריאה וביחס אליה. וע"כ נצחיות זמן נקראת ע"ש העולם [-הבריאה] שהיא שורש המושג 'זמן'.

וזהו "זה שמי לעולם", ששמו ית"ש הוא למעלה והוא באמת נעלה מכל זמן, ורק בהסתכלות מתוך העולם אם נחפוץ לתאר את נצחיותו ונכניסו לתחום הזמן נאמר שהוא "לעולם".

"וזה זכרי לדור דור", כי זכרו יתעלה הוא מה שהוא נזכר אצל בני אדם שיודעים אותו וזוכרים אותו, א"כ אינו תלוי בכלליות הבריאה אלא בבני האדם, ולכן נצחיותו מתוארת שהוא לדור ודור שדור הוא דור בנ"א.

ונראה שזהו באור דברי הרמב"ן שכתב וז"ל: ועל דרך האמת, זה שמי לעולם – אלהי אברהם ואלהי יצחק; וזה זכרי – אלהי יעקב". ואם כי אין לנו עסק בנסתרות, אפשר שהבנת הענין הוא עפ"י הידוע שמדת יעקב היא להוריד השכינה למטה, וכדברי המדרש [תהלים כב] עה"פ "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל", שהמכוון לקמ"ז פרקי תהלים שהם כנגד קמ"ז שנות יעקב, והכוונה שעל ידו "יושב תהלות ישראל" שהוא המוריד גילוי הקב"ה שהוא 'קדוש' לישב בעולמו. אמנם אברהם ויצחק לא השלימו הורדת השכינה למטה, ע"כ זה שמי הוא התגלות שנגלה כאלוקי אברהם ויצחק, בעליונים, וזה זכרי הוא ההתגלות שנגלה כאלוקי יעקב, בתחתונים.

עוד אפשר [והן הן הדברים] ששמו הוא גילוי רצונו ית"ש, שזה ע"י התורה שהיא כולה שמותיו של הקב"ה, וזכרו הוא ע"י פעולותיו והשגחתו בבריאה עצמה [לא רק ע"י התורה], עי' בהגש"פ יד מצרים לרבי אייזיק חבר נ"ע בהקדמה שדיבר בזה לגבי הכתוב דזה שמי וגו' ולא פירט כל כך.

מכת בכורות בחצות הלילה ע"י הגילוי שלמעלה מן הזמן

כתב הגריא"ח בספרו שיח יצחק שמכת בכורות היתה צריכה להיות הן במידת הדין והן במידת הרחמים, דין כדי להרוג את בכורי מצרים ורחמים כדי להציל את בכורי ישראל, ובהיות שמדה"ד שולטת לפני חצות ומדה"ר אחר חצות לכן היתה בגילוי שלמעלה מן הזמן שאז שלטו הן מדה"ד והן מדה"ר, ובהנהגה זו הוציאם הקב"ה ממצרים.

[וכ"כ בדרוש לשבת הגדול תר"ו הנדפס בהגש"פ יד מצרים הנדמ"ח, ושם לא הביא הנהגות הדין והרחמים אלא בפשיטות שלא יתכן שהיה בחצות ממש כיון שאינו זמן מוגדר, ודלא כידוע בשם הגר"ח שאז פסקו מלחיות כמו שאז פסק הזמן שלפני

חצות. ויעו"ש שבאר בזה את המובא במדרש שבחצות הלילה האיר האור הראשון שבבריאה [הגנוז לצדיקים לעת"ל], שהאור הזה נתגלה לגלות הבחינה שאצלו ית"ש א"כ לא היה הגילוי הזה תחת ממד הזמן כלל כיון שהשיגוהו שלא לפי ממד הזמן].

והדברים תואמים עם מ"ש שם בהגדה שההווה אינו זמן כלל בשונה מהעבר והעתיד. וההבנה בזה היא פשוטה, שיחידות הזמן הם עבר ועתיד, אמנם ההווה אינו יחידת זמן כלל, כפשוט, אלא ההווה הוא עצם הפעולה והמפעלה מצד עצמה בלא יחס לזמן העובר עליה [שביחס אל הזמן נדון כל דבר שאם היה הוא עבר ואם יהיה הוא עתיד].

ואצלו ית"ש אין שולט הזמן כלל, וכל הקיים הוא הווה כיון קיים באופן קבוע ללא מגבלות זמן, רק שאצלנו מתגלית הנהגת הדין לפני חצות והנהגת הרחמים אחר חצות, וראה שם בלשון הגריא"ח שמשמע קצת שהיה זה ממש כמו זמן בין לפני חצות לאחריו.

והגריא"ו נ"ע [בספר עיני ישראל] ביאר שיציאת מצרים היתה ע"י עצם גילוי השכינה לישראל, וכמ"ש בעל ההגדה "עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם", היינו לא שבזמן גאולתם ממצרים נגלה עליהם אלא שעצם גילוי ית"ש עליהם הפקיעם ממצרים ע"י שלא היה הגילוי יכול לסבול את טומאת מצרים. א"כ בעת שנגלה עליהם ממ"ה הרי נתעלו לבחינת למעלה מן הזמן והיינו שהתגלית עליהם הבחינה שאצלו ית"ש, ע"כ התגלה אז הקב"ה הן במדת הדין והן במדת הרחמים וכך נגאלו.

וראה ביד מצרים בנדפס שם דרוש בענין גלות מצרים שבאר שם כעין זה ג"כ, שהתגברות הקדושה היא שבטלה את הסט"א והוציאה את ישראל מכלל שליטת הטבע, וכנראה הענין שע"ז יצאו ממצרים.

וראה ביד מצרים על "מצה זו שאנו אוכלין..." שהטעם ש"לא יכלו להתמהמה" הוא כיון שכבר נגמר אז בירור הנשמות ולא יכלו להשהות השכינה בגלות שלא לצורך. ויל"ע היחס בין הדברים.

דרגת בני ישראל ביציאת מצרים

מצינו סתירה גדולה בענין דרגתם של בני ישראל כשיצאו ממצרים, דמחד גיסא ידוע שקטרג המקטרג 'הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז' [עי' שמות רבה כא ז], והקדמונים [של"ה ועוד] כתבו ש"לא יכלו להתמהמה" כיון שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה ואם היו מתמהמהים עוד רגע אחד היו מגיעים לשער הנו"ן ממנו אין יציאה. ומאידך גיסא איתא בזוה"ק [בא, לו ע"א] על המכות שכתוב עליהם בישעיהו [יט כב] "נגוף ורפוא" – נגוף למצרים ורפוא לישראל, הרי שהמכות רפאו את ישראל רפואה רוחנית, ולכן כתב הלשם לחלוק על הקדמונים הנ"ל וכתב שעוד רגע קט היתה מתבטלת הבחירה בעולם מרוב ריבוי הטוב ע"י המכות שקידשו וטיהרו את ישראל ולכן לא יכלו להתמהמה.

ויש להרהר בזה שאולי הענין כמ"ש רבי צדוק נ"ע [פרי צדיק ויחי] בשם הר"ב מפשיסחא, על הדורות האחרונים, שאף שבחיצוניות הדורות הולכים ומתקטנים מ"מ הפנימיות נטהרת יותר ויותר. וכדאיתא בתיקון"ז [תיקון ס] על דרא דמלכא משיחא שהוא הוא החמור ד"עני ורוכב על חמור", וכחמור הוא "טב מלגו וביש מלבר".

ואולי זו היתה בחינת בני"י במצרים [ולפי"ז תהיה לנו השוואה נוספת בין גאולת מצרים לגאולה העתידה].

גאולת מצרים והגאולה העתידה – להתאחדות ישראל והתכללותם

ידוע בחז"ל שיש ד' גלויות, בבל פרס ומדי יון ואדום. ולא נמנתה גלות מצרים, וכן לא נמנה זמן עקבתא דמשיחא שבהם הערב הם רישא דעמא קדישא כלשון הגר"א [אמנם מן הסתם אין 'גלות' הע"ר אלא שהם רישא דעמא קדישא].

והנה ענין נפלא הוא, שארבעת הגלויות הנמנות לא היתה אחריהם 'גאולה' אלא שיצאו מהגלות גרידא, ושתי הגלויות שלא נמנו יש אחריהן גאולה: גאולת מצרים והגאולה העתידה.

ושתי הגלויות האלו בגאולה שאחריהן נהיה מצב חדש בכלל ישראל, אחר גלות מצרים נהיו לעם והוכשרו לקבלת התורה, ואז גם קבלו שליטה על הטבע ומני אז הונהגו בהנהגה שמעל הטבע. ואחר שליטת הע"ר הרי באים ימות המשיח.

וכפה"נ לפי זה שענין 'גאולה' אינו רק ביטול הגלות ביציאה ממנה, אלא הוא יצירת מצב חדש באומה. ולכן מיוחדות הגלות הראשונה והגלות האחרונה שדווקא אחריהן באה גאולה, והן שונות א"כ במהותן מארבעת הגלויות, שתכליתן ליצור מצב חדש בישראל ולהעלותם למדרגה נשגבה יותר, על כן אין להם יחס עם ארבעת הגלויות [ואולי לכן הן חשובות יותר כ'מביאות את המצב החדש' ולא חשיבי כ"כ גלות ממש ואולי לכך לא נמנו].

והנה יש ענין משותף נוסף בין שתי הגלויות. כי הנה הגואל מגלות מצרים הוא משה רבינו ע"ה, והגואל מהגלות האחרונה הוא משיח צדקנו שיבב"א. ושניהם הם בחינת כלל נשמות ישראל, כמ"ש הגראי"ק בשמונה קבצים [ח קנז] וז"ל שם, "משה רבינו כולל הוא כל נשמות ישראל מצד התורה, ומשיח הוא כולל אותם מצד עצמן, מצד מחשבתן של ישראל הקודמת לכל".

א"כ גאולת ישראל צריכה לבוא דווקא ע"י כללם. ונראה, שכיון שגלות מצרים היתה לצורך זיקוקם לקבלת התורה, "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה", לכן היתה הגאולה צריכה לבא ע"י משה שהוא כללם מצד התורה.

ובעצם הענין שהגאולה באה דווקא ע"י מי שהוא כלל נשמות ישראל, נראה מזה שענין הגאולה הוא לצורך התכללותם של ישראל. כי במתן תורה אז נהיו לעם, והיינו חטיבה אחת. וגם נאמר "ויחן שם ישראל כנגד ההר", ויחן בלשון יחיד כאיש אחד בלב אחד. הרי שתכלית הכל היה לצורך התכללותם, כי עד אז היו רק פרטים וכל איש ישראל היה בפ"ע, ואז נהיו לבחינת כלל שכל פרט הוא רק חלק ממרכיביו.

ונראה בהבנת הענין שכל המהלך בבריאה הוא להביא להתאחדותם והתכללותם של ישראל שזה יסוד כל גילוי כבודו ית"ש בעולמו, וכמו שכבר נתבאר לנו במקומות אחרים שעיקר גילוי בריאה הוא ביחודו ית"ש, וכתב הרמח"ל במאמר החכמה שיחודו מתגלה ע"י שמתגלית האחדות אשר מושפעת מאחדותו לנמצאים כדברי החוה"ל בשער היחוד. א"כ עיקר הכוונה בבריאה להכליל ולאחד הנבראים

כולם כדי לגלות עי"ז שנמצאו מאמתת אחדות המצאו. וביחוד ע"י התאחדות ישראל שהם בניו ית"ש, ומחשבתן קדמה לכל הרי שהם הקרובים ביותר לאחדותו ית"ש והמגלים אותה ביותר.

והתאחדותם של ישראל החלה ביציאת מצרים, שאז הוכשרו הכשרה ראשונית להתאחד, וביותר במתן תורה, שחנו כנגד ההר כאיש אחד בלב אחד, ו"היום הזה נהיית לעם" איתא בברכות [סג:]: דקאי על מתן תורה יעו"ש, היינו שהתאחדו בחינה נוספת עד שנקראו עם שהוא חטיבה ויחידה אחת. וכל זה נעשה ע"י מרע"ה שהוא כלל נשמות ישראל כמבואר בזוה"ק, היינו שנשמתו היא מבחינת שורשם האחד וצורתו היא מצורת אחדותם ע"כ הוא המשפיע אליהם מהשורש הזה ומביאם להתאחדותם ביציאת מצרים ובמתן תורה.

וכן כשנכנסו לא"י באו בזה לרמה נוספת של התאחדות, וכדברי הזוה"ק [אמור צג ע"ב] עה"פ מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ – "ודאי בארץ איקרון גוי אחד", שעיקר אחדותם ותוארם כ'גוי אחד' הוא בארץ ישראל, ובמק"א בארנו שגם זה בא להם ע"י משה רבנו שברכם בפרשת דברים 'ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים' שהאלף הוא משורש האות א' שהיא האחד [ועי' בזה במשנ"ת בקונטרס [האותיות התגין והנקודות](#)] ואכ"מ לך נא ראה שמה. וראה בשיח יצחק להגריא"ח [דרוש לפרשת שקלים] שכתב ג"כ כענין זה שארץ ישראל היא לאחדות ישראל.

וכפה"נ לכן עיקר קיום התורה הוא בא"י כידוע, עד שהביאו התוס' [ב"ב קיט: ד"ה אפילו] שכשחטאו ישראל בחטא המרגלים ונגזר עליהם שלא ייכנסו לארץ היו סבורים שעתה ייפטרו מן המצוות, והענין כנראה כי התורה נתנה לישראל בגלל התאחדותם בהיותם כעם, אמנם התאחדותם באה לשלימות יותר בהכנסם לא"י ולכן בה עיקר קיום התורה עד שסברו שכל החיוב במדבר היה כיון שעמדו להתעלות להתאחדות השלימה בהכנסם לא"י.

[לפי"ז, אם כנים דברינו, הרי נהיו לעם עוד לפני מת"ת, ואולי זה ע"י עצם העמידה בהר סיני שלכן "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", אך רבותינו הרו"א לא פירשו כן. ואפשר שהיותם לעם וקבלתם את התורה באין כאחת ויל"ע].

ובדרגה זו של אחדות עמדו ישראל כל ימי היותם בא"י. וכשגלו ממנה סרה אחדות זו, ואחר שחזרו אליה בבית שני שבו להתאחדותם הקודמת, אמנם בגאולה העתידה לא זו בלבד שיחזרו למדרגתם הקודמת אלא יוסיפו להתאחד בבחינה מעולה מזו, וישובו לשורשם, לדרגת היותם אחדים במחשבה לפניו ית"ש [ואפשר שזהו באור דברי הילקו"ש [ישעיהו רמז תק"ז] שלעת"ל יבואו כל שרי האומות לקב"ה ויאמרו הללו שופכי דמים והללו וכו' ומיכאל ישתתק וכו' ויאמר הקב"ה באיזו זכות אני גואלם בשביל הצדקה שהיו עושין אלו עם אלו. ואפשר שזה הענין, שהצדקה היא מורה על האחוה והאחדות בישראל, ובזכות זו אני גואלם, ע"י אחדותם ולצורך שלימות התאחדותם ויל"ע, ועי' במי מרום להגרימ"ח [מעניי הישועה עמ' מו] שהביא דברי הילקוט האלו], וע"כ תהיה הגאולה ע"י המשיח שהוא שורשם מצד מחשבתן שקדמה לכל מעלה מבחינת התורה. אם כן: גאולת מצרים – להתאחדות שע"י התורה ע"י משה שהוא כללם מצד התורה; והגאולה העתידה – להתאחדות השלימה ע"י המשיח שהוא כללם מצד עצמן. ויל"ע.

ואפשר שזה הענין שבגאולה העתידה בביאת אליהו לפני בא יום ה' הגדול והנורא נאמר "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" [מלאכי ג כד]. ואפשר שהיות והגאולה העתידה אינה מצד התורה אלא מצד עצמיותן של ישראל [וכפה"נ הגילויים שבתורה שיהיו אז ושישנם כעת בהתעוררות דאז – הוא ממילא], ע"כ תהיה הגאולה בזכות האבות, שהם שורשי עצמיותן של ישראל.

וזהו מה שאנו אומרים בברכת אבות "וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם". [ואפשר שזהו 'למען שמו', שאלו ישראל בעצמיותן כמדומה].

ובזה נבין מש"כ הגרימ"ח במי מרום [פסח עמ' עד סוף מאמר טו, וכן במעניי הישועה עמ' צא], שגאולת מצרים פודה את יום השבת ולכן מיד אח"כ במרה נצטוו עליה באזהרה, וגאולת משיח צדקנו פודה את ימות החול להעלותם לבחינת שבת, שרק עי"ז שיתקדשו ימות החול יהיה "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", היינו ש'כולו' יהיה שבת – אף ימות החול שיתקדשו כנ"ל. וראה בשפ"א [וארא תרל"ז] "ובאמת עבודת האבות הוא בבחינת תיקון המעשה, ומדרגת מרע"ה הוא בחינת מנוחת יום השבת". א"כ גאולת משיח צדקנו שהיא לענין העלאת החול להיות קדוש לתיקון השלם – היא הושרשה ע"י האבות שזה היה ענין עבודתם.

ועפ"י דברינו בכניסה לא"י שהיא להתאחדות ישראל לגילוי עצמיותן – חשבתי לבאר ענין נוסף הקשור ליציאת מצרים, בדברי רש"י בתחילת פירושו לתורה

שהקשה רבי יצחק "לא היה צריך להתחיל אלא מהחודש הזה לכם". וכבר הקשו שהרי מצוות מילה וגיד הנשה קדמו למצות קידוש החודש והיה לו להתחיל מהן.

אך נראה ביאור הענין, שמצות קידוש החודש היא המגלה את תוקף עצמיותן של ישראל שהם השולטים על הטבע וכידוע. וזה שהקשה, שבהיות שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר ואפילו לתורה, ו"מצד הפנימיות – הלא נשמתן של ישראל הוא שורש התורה ופנימיותה והתורה בשביל ישראל נבראה" [הגראי"ק בשמונה קבצים ח קנז], לכן היתה התורה צריכה להתחיל ממצות קידוש החודש שבה מתגלה כוחם של ישראל. ותירץ, "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים", שהוא הענין שהתורה פתחה בסיפור מעשי הבריאה כיון שא"י היא היא המאחדת את ישראל ומגלה את שורשן ועצמיותן, והתורה האריכה במעשה הבריאה כדי שיוכלו לטעון על זכותם על א"י.

יציאת מצרים על ידי משה ואהרן

יציאת מצרים היתה ע"י שני גואלים, משה ואהרן. וידוע במהר"ל [ועוד] שמשה הוא מצדו ית"ש, ואהרן הוא מצד ישראל. ומקורו בזה"ק [ח"ג נג ע"ב] "אמרו מארי מתניתין משה שושבינא דמלכא אהרן שושבינא דמטרוניתא".

ונראה שהענין הוא לפי שביציאת מצרים היו שתי בחינות, הבחינה האחת גילוי הבחינה שמצד הקב"ה, והבחינה השנית גילוי הבחינה שמצד ישראל.

דהנה השבת והיו"ט הם מתחלקים ג"כ לשני הבחינות, שהשבת קדושתה קביעא וקיימא מששת ימי בראשית, והיו"ט מתקדש ע"י ישראל, "ישראל דקדשינהו לזמנים".

והנה ביציאת מצרים היו שתי הבחינות, מחד גיסא מיד אחריה נצטוו על השבת, וידוע שמרע"ה הוא בחינת השבת, וראה במי מרום [פסח עמ' ע"ד סוף מאמר טו] שגאולת מצרים פעלה לפדות את יום השבת [וכמו שהבאנו למעלה], כי יציאת מצרים היתה גילוי בחינת הקדושה שקביעא וקיימא מששת ימי בראשית. ולעומתה הגאולה העתידה שע"י משיח צדקנו היא בחינת יו"ט, וכידוע היו"ט הוא מעין ימות המשיח, וגם הגאולה העתידה תהיה ע"י התעוררות ישראל [עי' אוה"ח ויקרא כה

כה "והגאולה תהיה בהעיר לבות בנ"א..." כעין יו"ט המתקדש ע"י ישראל דקדשינהו לזמנים.

ומאידך גיסא ביציאת מצרים נצטוו בהחודש הזה לכם, וקיבלו את כח השליטה על הטבע לשלוט בזמנים ולקדש את היו"ט [וזה מ"ש בשפ"א וארא תרל"ז שבחינת האבות הוא קידוש ימי החול כמו קדושת הזמנים שמצד עצם הימים הם ימי חול רק שמתקדשים ע"י ישראל, וכפה"נ לכן הגאולה תהיה אחרי ש"והשיב לב אבות על בנים", שהגאולה היא בבחינה הזאת של עבודת האבות וכמש"נ. והאבות הם שרשי כל תולדות ישראל מצד המשפחה א"כ הם מצד ישראל. וכמש"נ למעלה], הרי שביציאת מצרים היה בחינת מקבל שמצד ישראל, וזה ביחס לבריאת העולם שהיא היתה בחינת קדושת קביעא וקיימא.

הרי שביציאת מצרים היה הן בחינת קדושת הקביעא וקיימא, ביחס לגאולה העתידה, וזה ע"י משה שזו מדתו; והן בחינת הקדושה הנפעלת ע"י ישראל, ביחס לבריאת העולם, וזה ע"י אהרן שזו מדתו בחינת מקבל מצד ישראל [וראה שם במ"מ פסח שהגאולה העתידה תפדה את ימות החול].

ונראה שזה הענין שכתב הגר"ק [שמונה קבצים ח קנז] שמרע"ה הוא כלל נשמות ישראל מצד התורה ומשיח מצד עצמן מצד מחשבתן שקדמה לכל. וכפה"נ הן הן הדברים, שמרע"ה הוא מצד הנותן, מצד הקב"ה שהוא ואורייתא חד הו, ומשיח מצד המקבל דהיינו ישראל וכמש"נ.

ואפשר שמה שביציאת מצרים היה הן בחינת הנותן ע"י משה והן בחינת המקבל ע"י אהרן, אין זה רק שתי בחינות נפרדות, כי הנה ידוע ששורש כוחם של ישראל לקדש את הזמנים הוא ע"י התקדשותם בקדושת השבת שקביעא וקיימא, וא"כ כפה"נ גם שורש כוחם של ישראל לזכות לבחינת הגאולה העתידה הוא מכח שהתקדשו בגאולת מצרים בקדושת מרע"ה והשבת, דקביעי וקיימי.

ואפשר לפי"ז שמהות השרשת כוחן של ישראל לשלוט על הטבע בגאולה העתידה ע"י משה שקידשם בקדושת קביעא וקיימא – הוא ע"י אהרן, שהשריש בהם כבר אז את בחינת המקבל והשליטה על הטבע [ע"י הגאולה שעל ידו], – ביחס לבריאת העולם.

והגילוי לזה הוא במה שגם בגאולה העתידה יש שני גואלים, מלבד המשיח גם אליהו הנביא, ש"פינחס זה אליהו" והוא מזרע אהרן הכהן, וזה הגילוי שהכוח

לגאולה העתידה הוא ע"י הגאולה שהיתה במצרים ע"י אהרן שהיו ישראל בבחינת המקבל, וקיבלו כבר אז – מכח הגאולה שע"י משה להתקדש בקדושת הקביעא וקיימא – את הכח להיות בחינת המקבל ולהוסיף לקדש את הזמנים וליצור את קדושת היו"ט.

וראה במי מרום פסח מאמר טז סוף אות א עמ' עה.

ולפמש"נ כאן כפה"נ ענין התאחדות נשמות משה ומשיח [שהבאנו מהשמונה קבצים] הוא התאחדות הנותן [הקב"ה] עם המקבל [ישראל]. ומ"ש שם שבחינת משה התכנסות ומשיח התפשטות, כנראה הענין הוא כמש"נ במק"א [ומבואר בשפ"א] שע"י ההתכנסות מושפעת ההתפשטות ע"כ ע"י התכנסות מדת משה [שהיא המשפיעה את כח גאולת המשיח כמש"נ] מתפשטת מדת המשיח, ויל"ע.

והנה לפימש"נ שגאולה מצרים היא משרישה [ע"י בחינת משה] את הגאולה העתידה, יש להבין את דברי הכתוב אשר לעת"ל "לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את ישראל מארץ מצרים" וגו', וכדברי חז"ל שצרות שניות משכחות צרות ראשונות ויזכרו רק את הגאולה האחרונה.

אכן נראה שהענין הוא כמ"ש הגרימ"ח בכמה מקומות [ראה בסוף מי מרום שמות על פ' החודש] שאחרי שמקבלים ישראל את כח קידוש הזמנים עבודתם היא לקדש גם את השבת, וכתב שם שזהו ענין השבת שאחר ימות החול כבוייתו של עולם, עיי"ש [סוף מאמר קטז] שגאולת מצרים היא בבחינת שבת שלפני ימות החול כאדה"ר, והגאולה העתידה בחינת שבת שאחרי ימות החול. והענין הוא כפה"נ שאחרי שמקדשים ישראל את ימות החול אזי גם השבת [ובחי' הקביעא וקיימא] מתקדש ג"כ.

וכן בגאולה העתידה שתבוא ע"י ישראל ויקדשו בבחינת "ישראל דקדשינהו" – תתקדש גם הבחינה של קביעא וקיימא, וזהו שיהיה אור הלבנה כאור החמה, שגם המקבל יהיה כביכול כבחי' הנותן [כמ"ש במי מרום שמות מאמר קיח], וע"כ הגאולה העתידה תהיה כלולה גם בהיות הקביעא וקיימא דיציאת מצרים [היינו שכל כך תתחדש ותתעלה הבריאה עד שיתחדש גם בחינת הקביעא וקיימא], וע"כ תשכח גאולת מצרים [וכנראה ז"ש הגר"א שהגאולה העתידה תבוא ע"י מרע"ה. וידועים דברים רבים משייכות מרע"ה לגאולה העתידה, ודברי הגר"א ק האלו על התאחדות נשמתו עם נשמת משיח. וכפה"נ הן הן הדברים כמש"נ כאן].

‘שאלה’ בגאולת מצרים, בשאלת הכלים ובמצות סיפור יציאת מצרים

שני עניני שאלה מצינו בנוגע ליציאת מצרים, “ושאלה אשה משכנתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות” [שמות ג כב], ובסיפור יציאת מצרים “והיה כי ישאלך...” [שמות יג יד], ומצינו בפסחים [קטז]. שמצות סיפור יציאת מצרים היא בדרך שאלה: “וכאן הבן שואל... חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעמו, ואפילו שני ת”ח שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה...”.

ובאור הענין נראה כמ”ש הגרימ”ח במי מרום [פסח מאמר כז] שבאר שהרכוש הגדול הובטח לאברהם רק אחרי שיעבדום ארבע מאות שנה, וישראל השתעבדו במצרים רק רד”ו שנה, ע”כ היה הרכוש צריך להגיע אליהם בדין רק אחרי ד’ מאות שנה שהשלמתם עד סוף הגלויות [כידוע שאם היו עובדים במצרים ארבע מאות שנה שוב לא היו גולים וכל הגלויות הם להשלים התק”ץ שנים הנותרות].

ע”כ כל הגילויים דיציאת מצרים [‘ערכי הקדושה’ בלשון הגרימ”ח] שאולים מזמן העתיד שאז תור הגילויים האלו. והגילוי לזה הוא ע”י שישאלו בנ”י מהמצרים את כלים על החשבון שיהיו שלהם בדין אחרי תום כל הגלויות, שאז יהיו הכלים שלהם לא רק כשואלים אלא כקנויים להם בקנין גמור שהרי מגיעים הם להם מהבטחת הקב”ה לאאע”ה “ואחרי כן...”.

ונראה שאין זה רק גילוי אלא ששאלת הכלים היא עצם הגילוי הזה, שלקחת הממון הוא מפרטי ההתגברות על המצרים להשלים קומת הממון דישראל כידוע מהמהר”ל, וההתגברות הזאת היתה שאולה בידם עד לעת”ל שאז תהיה קנויה להם. וזה נפלא.

ונראה שזהו הענין שמצות סיפור יציאת מצרים הוא ע”י שאלה, שכתב ע”ז הגרימ”ח במאמר שקדם לו [מאמר כו] וז”ל, “ואמנם רז הדבר כי מאחר שגאולת מצרים היתה מצד אהבתו ית”ש לעם קדשו שלא לפי השיווי, רז ד”ו ברחמים גדולים אקבצך”, אין סוף לרחמים אלו, וכל שערי שמים והשבעה רקיעים נפתחים, ונתנה אז רשות לשאול אף בדברים דאינם עומדים לשאלה, ועל הכל באותם גם תשובות אליהן”.

ואפשר שהן הן הדברים. כי עד יציאת מצרים היו בבריאה גילויים מסויימים בכבודו ית”ש, וגילויים אחרים לא היה תורם להתגלות. וזמנם להתגלות היה צריך להיות

אחר שיתוקן התיקון השלם אחר גלות ישראל ד' מאות שנה, אמנם כיון שהקב"ה שאל את הגילויים האלו לזמן יציאת מצרים ע"כ הותר לשאול הם עד זמן גילויים לעת"ל שאז לא יהיו בבחינת שאלה אלא יהיה הכל ברור ונהיר וכדברי המדרש שבימות המשיח יקרא כל תינוק בתורה מה שלא השיגו בכל שנות הגלות.

ובאה מצות סיפור יציאת מצרים בדרך שאלה ותשובה לגלות את הענין הזה שביצי"מ התגלו הגילויים שזמנם לעת"ל והותר לשאול [עכ"פ] במה שעד אז היה מכוסה.

ואפשר עוד עפ"י מה שנראה שמהות 'שאלה' הוא בקשה, וזה ענינם המשותף של שאלה מחבירו ושאלה לצורך תשובה, כי תוכנן הוא בקשה: בשאלה דתשובה – בקשת התשובה, ובשאלה מחבירו – הרי השואל מבקש מהמשאיל את החפץ [בשונה משכירות שהמשכיר ג"כ משתכר וע"כ הבקשה היא כביכול גם מצדו. משא"כ שואל שכל הנאה שלו]. וזה תוכן שאלת הגילויים דלעת"ל לזמן יציאת מצרים, שכביכול ביקשם וחיפשם הקב"ה מהזמן דלעת"ל לגלותם כבר אז, וזה אנו מגלים ע"י סיפור יצי"מ ע"י שאלה שהיא בקשת התשובה כמו שהוא ביקש הגילויים מזמן העתיד.

[ולפי פשוטו טעם הענין שמצות הסיפור דווקא ע"י שאלה לגלות הענין שהחושך סיבת האורה ולית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא, וזה היה ענין יצי"מ שמתוך שקיעתם במ"ט שערי טומאה עד שהללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז ומתוך כך זכו לגילויים העצומים עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם, וזכו אז להבראות בריאה חדשה מעל הטבע ולהכשיר עצמם לקבל התורה כידוע. וזה מתגלה ע"י שאנו מספרים את הסיפור ע"י שאלה שענינה העלם התשובה, כמו העלם אורו ית"ש בגלות, ורק מתוך כך אנו מגלים את התשובה. וזהו גם ענין מתחיל בגנות ומסיים בשבח. ופשוט].

יד חזקה וזרוע נטויה – הדילוג והדירוג, וענין זכירת וסיפור יצי"מ בכל דור ודור

נראה מדברי הגרא"ק כי סוד ענין היד החזקה והזרוע הנטויה שבאר [מדבר שור סוף הדרוש השני ועולת ראייה ח"א עמ' כו בנדמ"ח] שזרוע נטויה מלשון 'ועוד היה נטויה', היינו גאולה בכח ובהכנה לגאולה העתידה, וכפה"נ מדבריו בכמה מקומות [ובפרט בשמועות ראי"ה בא תר"ץ] נראה שסוד הענין נעוץ בקדושות

הדירוג והדילוג, שביציאת מצרים התגלו שתייהן, הדילוג בחישוב הקב"ה את הקץ וביציאתם בחפזון בבחינת למעלה מן הזמן, וקדושת הדירוג ע"י שפסח הוא ראש לכל המועדים שתלויים בזמן, והחודש הזה לכם ראש חדשים.

ובאמת גאולת מצרים עצמה היתה בדילוג, כדברי התרגום עה"פ בשה"ש "מדלג על ההרים" יעו"ש, ובחפזון, אבל על הגאולה העתידה נאמר "כי לא בחפזון תצאו" [ישעיהו נב יב], וגאולתן של ישראל קמעא קמעא כמ"ש בירושלמי [וכאשר ראות עינינו], והיינו שהגאולה העתידה אינה בדילוג אלא בדירוג.

וכפה"נ זהו שהקב"ה הוציא את ישראל ממצרים יד חזקה, בדילוג ובחפזון, ובזרוע נטויה – בדירוג, ע"י שאז ניתן להם קדושת סדרי הזמנים לשלוט הם עליהם, שאף שהשליטה על הזמן היא מציבה את השולט למעלה ונבדל מן הזמן כמ"ש במהר"ל, מ"מ הרי בשליטתו על הזמן יש לו קישור אתו, ואחר שיקבע סדרי הזמן ותוצאותיו הרי הוא נתון תחת הזמן שנקבע על ידו [ודו"ק שאין זה סתירה כלל, כי הוא הקובע והמסדר את הזמן, וכפוף הוא לכל סידור שסידר את הזמן].

וא"כ יציאת מצרים עצמה היתה בבחינת למעלה מן הזמן, אבל הוכן בה כח הזמן והדירוג ע"י נתינת הזמנים לישראל, וזו הזרוע הנטויה – הנטויה ועומדת תמיד לגאול את ישראל גאולת דירוג. כי בגאולת מצרים ניתן הכח וההכנה לגאולה העתידה שתהיה בדירוג.

וגאולת הדירוג הזאת שהזרוע נטויה אליה מיציאת מצרים היא הולכת ונשלמת בכל הדורות ע"י המצוות שהם זכר ליציאת מרים כדברי הגר"א [בהגש"פ עמ' פ], וע"י שבכל דור ישראל רואין את עצמם כאילו יצאו ממצרים וממשיכים בזה את גאולת הדירוג שהוכנה אז בכח לגאולה העתידה ומוציאים אותה מן הכח אל הפועל. וביחוד ע"י הסיפור בפה שענינו הוא הוצאת מחשבת הבכח אל פועל הדיבור [כמ"ש במדבר שור הדרוש השני], ובהגדתו ציינו לזה [שכתב בשם הזוהר שהסיפור מעורר הגאולה] לזוה"ק א' מ-מא ורע"מ פקודי כ"ו, ולשל"ה פסחים מצה מורה ד"ה וכל המספר. וראה בעולת ראייה ח"א עמ' כו בנדמ"ח.

ושורש הענין נראה פשוט שפנימיות הגאולות כולן הוא ה'גילוי כבוד ה' שבהן, וכשישראל מגלים את כבוד ה' ע"י שמשיגים את גילוי ביציאת מצרים הרי הם מממשים את הגילוי והוא מגיע לתכליתו ומתממש בגאולה העתידה. והבן.

וכפה"נ עומק הקשר בין הדירוג לדילוג הוא שבגאולת הדילוג קיבלו שליטה על זמן, כמ"ש המהר"ל שאז נהיו למעלה מן הזמן ושולטים עליו, וא"כ עצם גאולת הדילוג הביאה עמה גם דירוג, כמ"ש"נ שבשליטה על הזמן מלבד דברי המהר"ל שהם מעליו ונבדלים ממנו גם יש להם קישור אתו, א"כ יציאת מצרים היתה גאולת דירוג בפועל שהיה בה גם כח דירוג, והכח הזה עובר במשך כל הדורות, וע"י הוצאתו אל הפועל בזכירת וסיפור יציאת מצרים במועד קדושת הזמן המדורג דפסח [שהוא ראש מועדי קדושת הדירוג] עי"ז מתעוררת יציאת הגאולה הזו הנטויה בכח אל הפועל בגאולה העתידה, גאולת הדירוג השלימה בפועל.

קריאת שיר השירים בשבת חול המועד פסח

נראה בטעם שקורין שיר השירים בשבת חוה"מ פסח, עפי"ד הגראי"ק [שמועות ראה שחוה"מ"פ תרפ"ט], שענין שה"ש ש"אין כל העולם כולו כדאי" כיום שניתן בו יש בו יחס לבריאת "כל העולם כולו", שעליו נאמר שמתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדה"ד אך ראה שאין העולם מתקיים והקדים מדה"ר ושתפה עם מדה"ד [בראשית רבה יב טו]. ובאר הגראי"ק שבבריאת העולם היה שיתוף הדין והרחמים, אמנם שה"ש שתוכו כולו רצוף אהבה הוא בחינת הרחמים, האהבה, שכוללים בתוכם את הדין והיראה. וזו מעלה עליונה יותר.

וכבר ציין העורך שם לדברי הרמב"ן [ויקרא כג יז] שכתב בענין איסור חמץ במקדש וז"ל, "ואולי איסור החמץ מפני שירמוז אל מדת דין... ובעבור שהקרבנות לרצון לשם הנכבד – לא יובאו מן הדברים אשר להם היד החזקה לשנות הטבעים... רק מן הדברים המזוגים, כאשר אמרו בבריאת העולם שיתף מידת רחמים במדת הדין ובראו".

ואולי לפי"ז ענין חג הפסח הוא כענין שה"ש, שהיראה והדין מכוסה בו באהבה וברחמים, ולכן אסור בו החמץ שרומז לדין, ולכן קוראים בו את שה"ש.

ואפשר עוד שזהו מה ששורר שלמה המלך ע"ה בתחילת שה"ש [א ב] "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיינ", כי היין כידוע הוא הדין [ועי' ע"ז ברמב"ן הנ"ל ונראה מדבריו שע"כ החמץ הוא הדין שהרי היין הוא הדין והיין בקלקולו

רשמי מחשבה ביציאת מצרים

נעשה חומץ], וזהו שטובים דודיך ונשיקות פיך בחינת פנים בפנים שהוא ביטוי אהבה – מיין שהוא דין ויראה. שזו בחינת שה"ש.